



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Vniuersa Theologia Scholastica, Speculatiua, Practica

Ad methodum S. Thomæ, quatuor Tomis comprehensa

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1626

Quæstio I. De Prouidentia Dei.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72856](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72856)

QVÆSTIO I.

De Prouidentia Dei.

S. Thomas I. p. q. 22. aa. 4.

Absoluetur hac questio quinq. dubitationibus. I. Quid generatim sit Prouidentia; an sit actus intellectus, an voluntatis, & qualis. II. An in Deo sit prouidentia; cui omnia subiiciantur. III. Qua ratione res create subiiciantur diuina prouidentie; an omnia immediate; ac etiam veluti subiecta quedam, aut termini, seu effectus diuina prouidentie. IV. Vtrum prouidentia diuina semper consequatur finem, ad quem ordinat & præparat media. V. An & qua ratione diuina prouidentia conciliari possit cum libertate arbitrii creati; speciatim ex mente S. Thomæ; & quid de fato ac fortuna sentiendum.

D V B I V M I.

Quid generatim sit Prouidentia; an sit actus intellectus, an voluntatis; & qualis.

S. Thom. I. p. q. 22. a. 1.

Prouidentiam & prædestinationem diuinam esse inter se aliquo modo connexa, nemini dubium est; cum prædestinatio pars quædam sit diuina prouidentia, vt quæst. seq. constabit. Quæ causa etiam est, cur prouidentia Dei priorem sibi tractationis locum vendicet; cum ordine doctrinæ prior sit confusa quædam cognitio Totius, quam distincta cognitio partium, iuxta Aristotelem I. Phys. tex. 4. Priusquam autem de prouidentia Dei speciatim agatur, necesse est prius hoc dubio communem prouidentia conceptum explicare, quod sequentibus notationibus præstamus.

Notandum igitur primo, Prouidentiam & Prouidere, ex vi nominis, duplicem habere significatum. Quandoque enim idem est, quod futurum aliquid, priusquam fiat, præuidere; vt idem sit prouidentia, quod præuidencia, seu præscientia. Qua ratione tametsi etiam præcognitionem quamcunq. speculatiuam rerum complectatur, præcipue tamen futurorum euentuum præscientiam significat, à quibus præsens aliqua rerum faciendarum dispositio pendet. Quo modo Cicero lib. 2. de diuinat. ait: *Medicus morbum ingrauescentem ratione prouidet, infidias Imperator, tempestates gubernator: & tamen ipsi sepe falluntur, qui nihil sine certa ratione opinantur.* Nec alio fere sensu, Prouidentia partem quandam prouidentia significat, recte prospicientem futura.

Deinde Prouidere idem significat, quod alicui prospicere, vel curam alicuius personæ, vel etiam rei habere; vt sit idem quasi quod *pro aliquo videre*. Qua ratione Cicero dixit, *prouidere rei frumentariae*: item, *prouidere omnibus, quæ necessaria videbantur*: & Cæsar lib. 5. de bello Gall. dixit, *Prouidere rem frumentariam*, pro eo, quod est, procurare. In præsentem vero accipitur ea vox, pro singulari quadam mentis cura, quam Deus mediante intellectu & voluntate sua, de rebus creatis ad iuum finem dirigendis habet: quo modo etiam à S. Thomæ h. c. 1. & 2. definitur, *Ratio ordinis rerum in finem*: seu quod idem est, *ordinatio actiua rerum in finem*, vt loquitur S. Thom. q. 116. a. 2.

Notandum secundò, quia ad hanc nominis significationem pertinet consuetus ille apud Theologos loquendi modus, quo Deus rebus creatis de aliquo, aut aliquid prouidere dicitur, quas hoc ipso etiam in suos fines dirigit; prouidentiam in genere duo includere, subiectum nimirum, cui prouidetur, quod aliquando absolute etiam obiectum dicitur; & terminum, seu quasi effectum, qui prouidetur; seu de quo alicui prouidetur; seu quod idem est, qui per prouidentiam alicui procuratur. Materia verò prouidentia latius patet, quæ comprehendit omne id, circa quod prouidentia aliquo modo versatur, licet ei nec vt subiecto prouideatur, neq; id etiam vt terminus vel effectus absolute prouideatur, prout de peccatis dicitur dub. seq.

Notandum tertio, cum inter omnes constet, Prouidere ac prouidentiam, hoc sensu, intellectus simul ac voluntatis actum inuoluere aut connotare, quãdoquidem necesse est, vt ratio ordinis rerum in finem ab intellectu concipiatur; & à voluntate approbetur; controuersum tamen esse, an prouidentia formaliter & directè sit actus intellectus, an voluntatis. Formaliter enim & intrinsecè actum voluntatis esse, docent Bonauentura, Scotus, Arimnensis in 1. dist. 40. & alij nonnulli apud Vasquez 1. p. disp. 87. cap. 3. qui eandem sententiam etiam ipse magis probat. Idem habet Damascenus lib. 2. de fid. cap. 29. vbi prouidentiam duobus modis definit; nimirum: *Est rerum procuratio, qua Deus fungitur.* Et rursum: *Prouidentia est voluntas Dei, per quam res omnes apte congrueq. gubernantur.*

E contrario autem formaliter & directè actum intellectus esse, docent S. Thomas, Caietanus, alijque Thomistæ hic q. 22. a. 1. Molina ibidem disp. 1. Gregorius de Valentia q. 22. pun. 1. Bellarminus lib. 7. de grat. & lib. arbit. cap. 9. item Durandus in r. d. 41. quæst. 1. num. 9. Capreolus dist. 40. q. 1. art. 1. & 2. Richardus in 1. dist. 39. art. 2. q. 1. Aureolus in 1. dist. 40. q. vn. art. 2. & dist. 41. q. 1. art. 3. licet ibidem prædestinationem in voluntate constituat; item Marfilij in 1. q. 41. art. 1. & significat Alensis 1. p. q. 28.

mem. 1. art. 2. Sed etsi omnis hæc quæstio nominis est, vt rectè notarunt Suarez lib. 1. de prædestinat. cap. 17. num. 12. & Vasquez loc. cit. Magis tamen probatur modus loquendi S. Thomæ, quem tradidit etiam Boetius lib. 4. de consolat. prola 6. vbi dicit, prouidentiam esse ipsam rationem diuinam, in summo omnium principe constitutam, quæ cuncta disponit. Certè ipsa notio nominis Prouidentia, directè quidem actum intellectus significat, nõ voluntatis, vt dictum.

Vbi etiam contra Aureolum in 1. dist. 40 q. 1. a. 2. notandum, malè ab eo impugnari definitionem prouidentia à S. Thoma lo. cit. allatam, quasi cum is dixit, prouidentiam esse rationem ordinis rerum in finem, existentem in mente diuina, per rationem ordinis intellexerit, rationem seu conceptum ordinis obiectiuum, in rebus ipsis formaliter existentem, qui prouidetur; cum tamen manifestum sit, S. Thomam aliud non intellexisse, quàm internam conceptionem ordinis, seu vt loquitur Aureolus, ipsum intelligere diuinum, quo ordo huiusmodi prouidetur; seu vt etiam inferius interpretatur Boetium, ipsam diuinam intellectionem, quæ cuncta disponit.

9 Notandum quarto, actum intellectus, in quo formaliter & essentialiter consistit prouidentia, non esse, vt quidam existimant, actum illum Imperii, què constituunt distinctum ab omni cognitione; qui videlicet non sit intellectio seu cognitio vlla, sed solæ quædam intimatio ipsius impetus voluntatis; talis enim actus in Deo frustra ponitur, imò nec in hominibus vel Angelis admittendus est, vt etiam supra disp. 2. quæst. 10. dub. 4. diximus, & rectè notarunt Suarez hic lib. 1. de prædestin. cap. 16. & Vasquez disp. 87. cap. 3. Est igitur Prouidentia actus quidam cognitionis, quo Deus res omnes ordinat in finem. Et quia actus non merè speculatiuus, sed practicus est, & causa rerum, pertinet non ad scientiam visionis; sed ad scientiam simplicis intelligentia; cui adiuncta sit approbatio, seu decretum voluntatis, quo id ipsum quod practicè cognitum est, approbetur, & constituatur suo tempore exequendum; & à quo etiam scientia illa iam dicitur non solum practica (hæc enim est de rebus etiam non futuris) sed etiam approbationis, includens videlicet, seu potius supponens, quæ talis est, actum voluntatis approbatiuum & decretiuum eius obiecti, quod practicè ita cognitum est, tanquam formam denominantem, à qua extrinsecè talis scientia denominatur approbationis, vt declarauimus disp. 2. q. 8. dub. 10. Supponit autem hæc scientia in Deo, quam prouidentiam esse diximus, aliam scientiam practica & approbationis, quæ pro obiecto & termino habet ipsam per se rerum, quibus prouidetur, existentiam; quam ipsa etiam prouidentia supponit, vt declarabitur dubit. 3. Ex quibus Prouidentia breuiter & perspicuè definiripotest, Scientia practica approbationis, per quam (mediante simul etiam actu voluntatis) res omnes in suos fines per certa media diriguntur.

10 Notandum quinto, Prouidentiam differre à gubernatione, & partim etiam à dispositione rerum, vt omnes docent. Gubernatio enim absolutè dicta, actio transiens est, & nihil aliud, quàm executio ordinis à prouidentia præconcepti, adeoq; posterior prouidentia: quæ proinde etiam non nisi ex tempore de Deo dicitur: prouidentia autem est actus im-

manens, qui Deo ab æterno conuenit, vt docet S. Thomas hic q. 22. a. 1. ad 2. ex communi omnium; & nos generatim supra disp. 2. q. 7. dub. 2. diximus. Cum quo re ipsa non pugnat, quod ait Vasquez hic q. 22. art. 3. num. 35. gubernationem actiuam immanentem in Deo non distingui nec re, nec ratione, ab ipsa prouidentia: qui modus loquendi sumitur etiam ex ipso S. Thoma q. 103. art. 6. quanquam si propriè loquamur, gubernatio immanens in Deo non multo rectius dici videatur, quam creatio immanens: cum propriè & absolutè ac secundum consuetum loquendi modum, vtraque in Deo sit actio transiens, vt expresse etiam de gubernatione docet S. Thomas q. 22. a. 3. in corp.

Dispositio verò est vno quodam significato, prout videlicet significat rerum dispositionem actiuam in mente diuina, in ordine ad finem, non differat à prouidentia, vt docet expresse S. Thomas hic q. 22. a. 1. ad 2. passim tamen accepta, idem est quod gubernatio; ac proinde non minus quam hæc à prouidentia distincta. Cætera quæ ad obiectum & terminum prouidentia in specie cognoscenda pertinent, declarabuntur dub. seq.

D V B I V M II.

An in Deo sit Prouidentia, cui omnia subiciantur.

S. Thomas 1. p. q. 22. a. 1. 2. & 3.

Explicato communi Prouidentia conceptu, inquirendum restat, an sit in Deo; & qua ratione diuinæ Prouidentia subiciantur omnia; quorum prius hoc dubio, posterius sequenti declarabimus.

Assertio I. Est in Deo Prouidentia; non quidem monastica, qua sibi ipsi prouideat, sed quasi politica seu monarchica. Ita S. Thomas hic q. 22. a. 1. & est extra controuersiam, Probatur & declaratur Quia iuxta Aristotelem 6. Eth. c. 12. Prudentia proprium est, ordinare alia in finem; siue respectu ipsius ordinantis, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ; & vocatur prouidentia monastica; siue respectu aliorum eidem subiectorum; quo modo in Patrefamilias respectu familiae vocatur Oeconomica; in principe seu quouis Magistratu, politico præsertim, respectu ciuitatis, vocatur politica; in Rege respectu Regni vocatur Monarchica. Deus igitur ipse, eiusq; perfectiones, & actiones internæ, prouidentia non subiciuntur; ac proinde neque etiam in Deo est prouidentia Monastica: sicut enim Deus ipse, & quicquid in Deo est, nullum habet finem ad quem ordinetur, vt disp. præced. quæst. 1. dictum; ita nec est capax ordinationis passivæ ad finem, qualis ad prouidentiam pertinet. Nihilominus tamen quia Deus alia omnia extra se, posita, tanquam supremus Dominus & Rector ordinat ad suos quælibet fines, vt dicitur assert. seq. verè ac propriè est in Deo Prouidentia Monarchica, vt rectè etiam Caietanus hic art. 1. Gregorius de Valentia, & alii docent.

Assertio II. Esse in Deo prouidentiam, non modo generalem, sed etiam particularem, respectu rerum

rum singularum, tam ex fide constat, quam ratione naturali euidenter demonstratur. Ita S. Thomas hic q. 22. a. 1. & 2. cui consentiunt omnes Doctores. Prior pars patet ex scriptura, in qua perspicue particularis Dei prouidentia asseritur. Sap. 6. v. 8. *Æqualiter (hoc est, sine exceptione) est illi cura de omnibus.* Et cap. 8. v. 1. *Attingit a fine usque ad finem fortiter; & disponit omnia suaviter.* Sap. 14. v. 3. *Tua autem, Pater, prouidentia cuncta gubernat.* Iob 9. v. 7. *Qui præcipit soli, & non oritur, & stellæ claudite quasi sub signaculo.* Idem colligitur ex Matth. 6. v. 26. Matth. 10. v. 29. & Luca 12. v. 6. ubi diuina prouidentia etiam circa animantia, resque alias minimas perspicue commendatur. Innumera etiam euidentissima exempla particularis diuinæ prouidentia, passim in scriptura sunt obuia.

3 Eandem prouidentiam contra Atheos inferius referendos, solide & copiose propugnant Chrylóstomus tribus libris de Prouidentia, & in sermonibus sex de eodem argumento tom. 1. Theodoretus sermonibus decem de prouid. & lib. 6. de curandis affectionibus græcorum, Augustinus libris quinque prioribus de ciuit. Dei. & lib. 1. & 2. de ordine, Boetius lib. 5. de consolat. Gregorius Nyssenus, seu potius Nemesius lib. 8. philosoph. Saluanus libris octo de Prouidentia & iudicio Dei. Et Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum sub initium: *Sunt, inquit, quæstiones quadam dignæ, quæ puniantur: cuiusmodi est quaerere probationes (animo scilicet dubitandi) An sit Prouidentia, &c. cum sit manifesta diuina prouidentia ex aspectu omnium, quæ uidentur effectorum; quæ arte & sapientia constant.*

4 Tertio probatur assertio ratione naturali euidente; unde speciatim constat posterior pars assertionis. Primò. Omne bonum, quod in rebus creatis cernitur, est à Deo effectore: sed ordo rerum creaturarum ad finem, præcipue vltimum, qui est bonitas & gloria diuina, est bonū aliquid in rebus creatis existens: Ergo est à Deo effectore: Et quia cuiuslibet effectus diuini ratio necessario præexistit in Deo: cum Deus sit agens intellectuale, qui nihil agit non præcognitum: necesse est, ut in ipso etiam præexistat ratio ordinis rerum in finem, quæ est prouidentia; potissima pars prudentiæ, cuius est ordinare alia in finem, iuxta Aristotelem 6. Eth. 12. ad quam alie duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentium, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Atque hæc est ratio S. Thomæ hic q. 22. a. 1.

5 Secundo. Si causalitas primi agentis, ad omnia & singula bona creata se extendit, necesse est fateri singula etiam eiusmodi bona à Deo ordinari ad suū finem; quando quidem omne agens agit propter finem, & in ipsis etiam rebus creatis nihil est, ad finem non ordinatum; ut inductione patet: sed verum est antecedens, ut patet ex dictis disp. præced. quæst. 8. 10. & 11. Ergo & consequens; nimirum omnia & singula, quæ quocumque modo habent esse, ordinata esse à Deo in finem; iuxta illud Apostoli Rom. 13. v. 2. *Quæ à Deo sunt, ordinata sunt:* unde euidenter sequitur, in Deo etiam particularem esse prouidentiam, quæ est ratio ordinis rerum in finem, ut dictum. Atque hæc est ratio S. Thomæ ibid. q. 22. art. 2. quam

ita etiam formare licet: Quia cum omne agens agit propter finem, necesse est, ut non minus late se extendat ordinatio rerum in finem, quam causalitas ipsius primi agentis: hæc autem extendit se ad omnia & singula: Ergo &c.

6 Tertio. Si Deus non habet prouidentiam singularum rerum, causa erit, vel quia eas sigillatim non cognoscit, vel quia iis prouidere non potest; aut si potest, non vult: sed & sigillatim eas cognoscere patet ex infinita eius scientia, de qua disp. 2. quæst. 8. Prouidere posse, patet ex infinita eius potentia, de qua quæst. 11. Prouidere velle, constat ex infinita eius bonitate; de qua actum ibid. quæst. 3. Optime de hac re S. Ambrosius l. 1. de offic. cap. 13. *Quis operator negligat operis sui curam? si iniuria est regere, nonne est maior iniuria fecisse? cum aliquid non fecisse, nulla iniuria sit; non curare autem quod feceris, summa inclementia.* Plura de hac re S. Thomas lib. 3. cont. gent. cap. 64. Nec malè Cicero lib. 2. de natura Deorum.

Ex quibus refutantur varii de diuina prouidentia Gentilium errores. Primus eorum, qui eam simpliciter pernegarunt; quales fuerunt Democritus & Epicurus; qui omnia fortuito atomorum concursu fieri asserbant, Prouidentiam *anum fatidicam* appellantes, apud Ciceronem lib. 2. de nat. Deor. Similes atheis illis apud Iob cap. 22. v. 14. *Nubes latibulum eius, nec nostra considerat; circa cardines cæli perambulatur.* Secundus error fuit Platonis apud Nemesium lib. 8. philosoph. cap. 3. & apud S. Thomam hic q. 22. a. 3. qui sensit, solas res vniuersales & incorruptibiles cadere in Dei prouidentiam, saltem immediate; res autem alias generabiles & corruptibiles cadere in prouidentiam substantiarum separatarum, seu Angelorum, speciatim verò res humanas in prouidentiam dæmonum. Cui similis, si non deterior est error Auerrois lib. 12. Metaph. tex. 51. & 52. & Rabbi Moyfis apud S. Thomam hic q. 22. a. 2. & tribuitur etiam à Clemente Alexandrino lib. 5. Stromatum, ab Ambrosio lib. 1. offic. cap. 13. & à Nemesio lib. 8. philosoph. cap. 4. Aristoteli; in quo tamen id non reperitur. Verius adscribitur hic error Plinio, qui sanctè impudenter lib. 2. hist. nat. cap. 7. *Irridendum verò, inquit, agere curam humanarum illud, quicquid est summum.* Tertius error est quorundam apud S. Thomam lib. 3. cont. Gent. cap. 89. omnia cadere in diuinam prouidentiam, exceptis humanis actibus liberis. Contra quos plura citati.

7 Assertio III. Omnes ergo res create subiciuntur diuinæ prouidentia; etiam monstra, & defectus naturales omnes: nec in iis quidquam respectu primi agentis casu aut fortuito accidit. Ita S. Thomas hic q. 22. a. 2. in corp. & ad 1. & consentiunt omnes Theologi: quicquid Iulius Sirenus lib. 2. de fato cap. 25. falso & absurdè dixerit, monstra ac defectus omnes naturales etiam ipsi Deo fortuitos, ac præter eius intentionem esse: quem merito redarguit Vasquez hic q. 22. a. 2. Probatur ex scriptura, quæ docet, eiusmodi defectus sigillatim & directè quoque à Deo nonnunquam intentos esse Sap. 4. v. 11. *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Ioann. 9. v. 3. natus esse cæcus dicitur, *ut manifestentur opera Dei in illo.* Et in eundem sensum Ecclesi. 11. v. 14. generatim dicitur:

Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Idem contra Ioannem Erigenam Scorum ex instituto docet Ecclesia Lugdunensis tom. 2. auct. Patrum pag. 1572. & seq. Ratio fuitur ex dictis. Quia Prouidentia Dei ad omnia se extendit, ad quæ se extendit actio ipsius, hæc verò extendit se ad omnia; etiam ad ipsa monstra progignenda: quandoquidem Deus saltem communi concursu applicat causas oppositas, quarum interuentu monstra generantur, & cum illis proposito suæ voluntatis concurrat; quod hereticum est negare, inquit Vasquez loc. cit.

8 Et quamuis aliquid possit esse fortuitum aut casuale respectu causæ particularis, eò quod hæc ad certum tantum aliquem & particularem effectum feratur, qui præter eius intentionem ab alia causa particulari potest impediri; tamen respectu Dei nihil potest esse fortuitum; nec eius vim & ordinem. Vlla causa particularis potest impedire vel subterfugere: quandoquidem causæ omnes particulares subsunt causæ vniuersali, nec sine hac agere quicquam possunt: nec verò etiam Dei efficientia ad vllum certum ac determinatum effectum restricta aut limitata est; sed quicquid omnino habet rationem Entis, quamuis in specie sua mutuum sit & imperfectum, diuinæ potentiaë tanquam causæ vniuersali subiacet, vt rectè declarat S. Thomas cit. a. 2. ad 1. Vbi hoc exemplo alicuius heri commode declarat, qui plures ab se famulos ignaros consilij ita dimisit, vt in via sibi occurrerent: qui occursum eorum sit fortuitus respectu seruorum, est tamen prouisus à Domino.

9 Sunt ergo etiam monstra secundum Dei intentionem, saltem secundariam; adeoque cadunt sub Dei prouidentiam, seu tanquam termini prouisi, seu etiam tanquam subiecta quibus prouidetur. Et quamuis annotet Molina hic q. 22. a. 2. non ideo necessarium videri, dicere, omnes eiusmodi fortuitos effectus esse à diuina prouidentia intentos; satis esse, omnes in particulari esse præuisos, & ob debitum finem permisos; negari tamen non potest, aliquos etiam particulatim à Deo nonnunquam esse intentos ac procuratos, vt ex citatis scripturæ locis satis colligitur; & patet innumeris alijs exemplis, quando iusta Dei vindicta, multa sæpe millia hominum repentina ac violenta morte, aut lepra, alioque morbo, à Deo fuere castigata, vt speciatim in diluuiò, in Sodomitis, in Ægyptiis, in Assyriis, & in ipsis etiam Israelitis, ob peccatum Dauidis male multatis videre est.

10 Assertio IV. Sed & mala culpæ subduntur aliquo modo diuinæ prouidentiaë, non tanquam effectus; sed vel tanquam terminus impediendus vel destruendus per diuinam prouidentiam; vel tanquam materia, circa quam, & cuius occasione aliquid faciendū ordinat Deus; veluti poenitentiam agendam; aut iustam poenam subeundam; vel satisfactionem suscipiendam: ita vt circa illa quidem, & de illis prouidere quippiam Deus rectè dicatur; sed non illa absolute prouidere, licet utiq; permissionem eorum Deus prouideat. Ita S. Thomas supra q. 14. a. 16. & q. 5. de verit. a. 4. Alensis 1. p. q. 36. mem. 4. art. 1. Durandus in 1. d. 39. q. 3. num. 10. Aureolus in 1. d. 40. q. 1. a. 2. Ferrariefis l. 3. cont. gent. cap. 71. Gregorius de Valentia hic q. 2. pun. 2. Molina, Vasquez, alijq; Thomista ead. q. 2. a. 2. Suarez lib. 3. de attrib. c. 10. n. 8.

vbi ait, Deum habere perfectissimam prouidentiam de actibus liberis, etiam malis; & priusquam fiant, & postquam facti sunt, tum prohibendo illas, & impediendo, vel permitiendo, & de illis, si fiant, iuste vel misericorditer, pro ratione suæ sapientiaë, disponendo.

Ratio est manifesta, Quia tamen si Deus peccata non velit, nec faciat, certo tamen consilio ac fine ea permittit, punit, condonat, delet; ac bona plurima ex iis elicit. Quo sensu est Augustinus. scripsit in Enchiridio cap. 11. Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi vsq; ad eum esset omnipotens & bonus, vt beneficeret ei de malo. Et quamuis hæc quoq; prouidentia ad scientiam approbationis pertineat, ea tamen non est scientia approbationis ipsius peccati, sed vel permissionis peccati, vel destructionis & remissionis eiusdem, vel punitionis &c. Quare etiam absolute dicendum non est, peccata cadere sub prouidentiam approbationis, vt nominauit S. Thomas q. 5. de verit. a. 4. nec est peccata à Deo prouisa esse dici debent; sed præuisa & præscita: quia simpliciter prouisum esse, denotat aliquem effectum diuinæ voluntatis & prouidentiaë, vt rectè Vasquez hic q. 2. a. 2. n. 27.

12 Sed contra hoc ipsum obicitur hoc argumentum. Si Deus habet prouidentiam rerum; ergo ad eum spectat mala omnia, ac præsertim approbationis impediendæ: enim boni prouisoris, quoad res vel personas suæ cura subiectas, impedire mala quantum potest.

Ad hoc argumentum optimè respondet S. Thomas hic q. 22. a. 2. ad 2. aliam esse rationem eius, qui habet curam alicuius particularis rei; aliam prouisoris vniuersalis. Quia prouisor, inquit, particularis excludit defectum ab eo, quod eius cura subditur, quantum potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius. Vnde corruptiones & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturam particulari; sed tamen sunt de intentione naturæ vniuersalis, in quantum defectus vnus cedit in bonum alterius, vel est totius vniuersi. Nam corruptio vnus est generatio alterius, per quæ species conseruatur. Cui igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiaë pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum. Si enim omnia mala impediatur, multa bona deficiunt vniuerso; non enim esset vita leonis, si non esset occisio animalium; nec esset patientia Martyrum, si non esset persecutio Tyrannorum. Ita S. Thomas, qui addit etiam S. Augustinum superius relatum in eandem sententiam.

13 Obicitur secundo. At qui verò hoc saltem alienum videretur à diuina prouidentia, quod in hac vita felices sæpe sint mali, infelices boni. Cuius tentationis sensum commemorat est Dauid psal. 2. v. 2. & ps. 72. v. 16. Iob cap. 2. 1. v. 7. Ieremias c. 12. v. 1. Abacuc cap. 1. v. 13.

Respondetur, alienum hoc minime esse à diuina prouidentia. Primū enim hinc solum colligitur, non esse hic propriè locum, nec tempus remunerationis, sed certaminis, & agonis: in quo pugiles non sine labore & molestia colluctantur, vt finito certamine prouisione industriæ, in altera primum vita præmium laboris accipiant; vbi è contrario mali, tanquā otiosi ac delicati spectatores, vel et præuaricatores, puniuntur & vacui contabescunt. Quo modo ad hanc difficultatem respondet Dauid Ps. 72. vbi cum v. 16. eam quasi sibi metipsum obiciens dixisset: Existimabam vt cognoscerem hoc; labor est ante me, addit. Donec intrem in

sanctuarium Dei, & intelligam in novissimis eorum. Per-
runtamen propter dolos posuisti eis, deieciisti eos, dum alle-
uarentur. Et Iob cit. cap. 21. v. 13. ad eandem diffi-
cultatem respondens ait: Ducunt in bonis dies suos, &
in puncto ad inferna descendunt. Et rursum v. 30. Quia
in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris du-
cetur. Eodem modo cum Ierem. 12. v. 1. dictum es-
set, Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus,
qui operantur iniquitatem &c. mox ibidem v. 3. sub-
iungitur: Congrega eos sicut gregem ad victimam, &c.

14

Secundo magnum simul hac re præstatur benefi-
cium bonis. Primo enim temporalibus eius modi fla-
gellis expiantur illorum peccata, ne gravius in alte-
ra vita puniantur. Vt in Dauide accidit ob adulte-
rium à Deo castigatur. Secundo, pravi habitus vitio-
rum purgantur. Psal. 138. v. 23. Proba me Deus, &
scito cor meum, interroga me & cognosce semitas meas. Et
vide: via iniquitatis in me est, & deduc me in via aeter-
na. Tertio, virtus illorum probatur, exercetur, ac
perficitur. Iud. 3. v. 1. He sunt gentes, quas Dominus de-
reliquit, ut erudiret in eis Israel &c. ut haberent con-
suetudinem patiendi. Et psal. 25. v. 2. Proba me Domine
& tenta me, ut erenes meos, & cor meum. Equus gene-
rosus quotidie exercetur ad pugnam: & si in stabu-
lo diu otiosus delitescat, perit. Quarto, ab amore hu-
ius vite refrenantur, ne forte ita delectentur via, vt
obliuiscantur patriæ. Vnde S. Gregorius lib. 23. Mo-
ral. cap. 24. Vita quippe est, inquit, vita præsens, qua ad
patriam tendimus, & idcirco hic occulto iudicio frequenti
perurbatone conterimur, ne viam pro patriâ diligamus.
&c. Electis ergo suis ad se pergentibus Dominus huius mi-
di iter asperum facit, ne dum quæq; via præsentis requie
quasi via amantate passitur, magis eum diu pergere, quã
citius peruenire delectet: ne dum oblectatur in via, obli-
uiscatur quod desiderabat in patriâ. Quinto ad Deum
ardentius quærendum compelluntur. Psal. 15. v. 4.
Multiplicata sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.
Sexto præmium eorum in altera vita conferendum
his flagellis augetur. 2. Cor. 4. v. 17. Momentaneum &
leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æter-
næ gloriæ pondus operatur in nobis. Septimo solatijs
spiritualibus etiam in hac vita digniores redduntur.
Apoc. 2. v. 17. Vincenti dabo manna absconditum.

15

Et propter hæc Christus ad Apostolos ait Matt. 5.
v. 11. Beati estis (nimirum etiam in hac vita) cum ma-
ledixerint vobis homines &c. Gaudete & exultate, quon-
iam merces vestra copiosa est in cælis. Et Apostolus Ia-
cobus cap. 1. v. 1. Omne gaudium existimate fratres mei,
cum in tentationes variis incideritis: scientes quod proba-
tio fidei vestra patientiam operatur, Patientia autem opus
perfectum habet. Et Rom. 5. v. 3. Non solum autem, sed
& gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio
patientiam operatur, patientia autem probationem; proba-
tio vero spes, spes autem non confundit. Plura de his re-
bus disserunt S. Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 13. &
14. S. Gregorius lib. 23. Moral. cap. 15. S. Damasce-
nus lib. 2. fid. orth. cap. 29. & S. Augustinus lib. 1. de
ciuit. cap. 8. vbi inter alia: Placuit, inquit, diuine pro-
videntiæ præparare in posterum (non in hac vita) bona
iustis, quibus non fruuntur iniusti; & mala impijs, qui-
bus non exercitabuntur boni. Ista vero temporalia bona &
mala (huius vite) vtriusq; valuit esse communia; vt nec bo-
na cupidius appetantur, quæ mali quoq; habere cernun-
tur; nec mala turpiter evitentur, quibus & boni plerumq;

afficiuntur. Et infra addit, temporalibus huius vitæ
flagellis bonos proari, purificari, eliquari; malos damna-
ri, vastari, & exterminari &c. Pluribus de hac re dif-
ferui in Amuleto Castrensi cap. 7. & 8. Aliæ obie-
ctiones contra diuinam providentiam partim solu-
tæ sunt supra quæst. 8. de scientia Dei; partim hic
dub. vlt. dissolventur.

DVBIUM III.

*Quaratione res creata subiiciantur
diuinæ Providentiæ; an om-
nia immediatè; an etiam veluti
subiecta quadã, aut termini, seu
effectus diuinæ Providentiæ.*

S. Thomas 1. p. q. 22. a. 2. & 3.

Modus ac ratio diuinæ Providentiæ dupliciter
potest spectari; primò ex parte ipsius Dei; quo
spectat ea quæstio, an diuinæ Providentiæ immédia-
tè subiiciantur omnia; seu quod idè est, an Deus per
se ipsum immediatè provideat omnibus: secundo ex
parte ipsarum rerum, siue obiectorum, quæ diuinæ
providentiæ subiiciuntur, quæ partim sunt effectus
seu termini diuinæ providentiæ, de quibus alicui pro-
videtur, partim subiecta seu obiecta quibus provi-
detur. In quibus quidem cum quatuor considerari
& distingui ad institutum possint, nimirum primò
earum existentia; secundo earum dispositio & coordi-
natio seu collocatio cum rebus alijs creatis, qua V.
G fit, vt ignis sit superius, terra inferius &c. tertio ea-
rundè finis, seu affectio finis, ad quæ conditæ sunt;
quartò media quibus ad eundem finem tendunt; du-
bium est, an non solum media; sed etiam tria alia,
quæ commemorauimus, nimirum existentia, dispo-
sitiio, & finis, seu affectio finis cuiusq; rei sint effectus
diuinæ providentiæ, qua Deus eadem rei provideat.

Et quod ad primum attinet, non defuerunt ex
Ethnicis philosophis quidam, qui docuerunt, Deum
non providere rebus omnibus immediatè; sed qui-
busdam solum mediatè. Quæ fuit opinio Platonis,
vt ex Gregorio Nysseno lib. 8. de prouid. cap. 3. re-
fert S. Thomas hic q. 22. art. 3. Is enim triplicem
providentiam constituit. Quarum prima est, inquit
S. Thomas, summi Dei, qui primò & principaliter pro-
videt rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo,
quantum ad genera, species, & causas vniuersales. Secun-
da verò providentia est, qua provideatur singularibus ge-
nerabilium & corruptibilium: hæc attribuit Deus,
qui circumueit cælos, id est, substantijs separatis, qua mo-
uent corpora cælestia circulariter. Tertia verò providentia
est rerum humanarum, quam attribuebat demonibus,
quos Platonici ponebant medios inter nos & Deos, vt nar-
rat Augustinus lib. 9. de ciuit. Dei cap. 1. & 2. Ita S.
Thomas. Sed & ex Theologis multi docent,
existentiam, itemque dispositionem, ac finem re-
rum, non comparari ad providentiam de iis-
dem rebus tanquam effectus: quæ, an, & qua ra-
tione sint accipienda sequentibus adortionibus de-
claramus.

Alic.

3 Assertio I. Deus immediatè quidem per seipsum prouidet rebus omnibus; gubernat autem per media. Ita S. Thomas hic q. 2. art. 3. & infra q. 103. a. 6. licet utroque loco verbis paulò diuersis & cum quadam distinctione rem eandem explicet. Priori enim loco ita loquitur: *Ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerum prouisarum in finem, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur. Quantum ad primum Deus immediatè omnibus prouidet: quantum ad secundum, sunt aliqua media diuina prouidentia. Ex quibus postremis verbis Caietanus & Vasquez ibidem hanc conclusionem S. Thomæ tribuit: Quoad executionem prouidentia, non omnibus prouidet immediatè, sed pluribus rebus prouidet medijs secundis causis. In posteriori autem loco ita loquitur: Quantum ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediatè omnia gubernat: quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam medijs, alijs.*

4 Sed reuera propriè loquendo hæc distinctiones non sunt necessaria: quia prouidentia absolute spectata non dicit executionem prouidentia; sed ipsam rationem ordinis rerum in finem, vt sapius hic art. 1. & 2. docuit S. Thomas; nec gubernatio propriè est ratio ordinis, seu conceptio interna Dei de rerum gubernatione; sed est executio huius ordinis, vt hic expressè etiam loquitur S. Thomas art. 3. verbis citatis; vt proinde rectè & ex mente ipsius, ac communi Theologorum, constituerimus supra dictam assertionem. Quam tradunt & explicant etiam S. Thomas lib. 3. cont. gent. cap. 76. 77. 83. & 94. & opusc. 3. cap. 154. & opusc. 15. cap. 14. Alensis 1. part. q. 26. memb. 5. art. 2. & alii communiter.

Ratio primæ partis est. Quia Deus in suo intellectu habet rationem, tum rerum omnium etiam minimarum; tum etiam ordinis cuiusque rei ad suum finem per certam media; in quo consistit prouidentia; quod satis patet ex dub. præced. Ratio secundæ partis est, quia Deus non quidem propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis; inquit S. Thomas hic, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet, inferiora gubernat per superiora, vt experientia constat.

5 Obicit hic Caietanus art. 3. Deum immediatione virtutis, immediatè non minus gubernare omnia, quam prouidere omnibus, cum vtrunque propria virtute agat; immediatione autem suppositi, sicut non immediatè gubernat omnia, ita etiam immediatè non prouidere omnibus; quia Deus prouidet humanis actibus medijs ratione & voluntate, creata, atque eadem medijs eos gubernat.

Ad hoc obsecrè respondet Caietanus. Breuiter respondeo cum Vasquez hic & Gregorio de Valentia p. 3. S. Thomam loqui de mediatione & immediatione suppositi; hoc sensu, quia Deus in sua mente concipiens ordinem rerum in finem, seu quod idem est, ordinans res omnes in suos fines, non vtitur vilo alterius consilio; quis enim consiliarius eius fuit? Rom. 11. v. 34. sed per seipsum omnia ordinat ac disponit: quamuis simul interim rationem etiam habeat medijs; quæ ex parte effectus conuenire debent, vt res fiat. At vero in gubernatione, seu executione, adhibet aliquando causas alias secundas, per quas ordinem prouidentia: se ipso præconceptum, exequitur: qua ratione etiam Deus operari

dicitur mediatè mediatione suppositi. Cum quo interim non pugnat, quò minus Deus simul etiam immediatè ac per seipsum, seu quod idem est, immediatè suo influxu influat in effectus omnes; ac proinde hac ratione immediatè operetur omnia, etiam immediatione suppositi, vt cum Caietano hic loquitur etiam Gregorius de Valentia cit. pun. 3.

De qua tamen re malè loquitur Abreolus in 1. d. 40. q. 1. a. 2. proposit. 3. vbi ait: *Accipiendo prouidentiam pro executione, subterfugiunt prouidentiam omnia illa, quibus immediatè non prouidet exequendo: & secundum hæc, omnia generabilia & corruptibilia, excepto homine, subterfugiunt diuinam prouidentiam, quia nec aliquid operatur circa illa immediatè, nisi forte manentiam: quamuis aliqui dicant, quod Deus coagit actionibus omnium. Vbi Durandi errorem in sinuat, Deum immediatè non concurrere ad omnes actus causa secundæ, de quo supra disp. præced. q. 11. dub. 1.*

Ex quibus etiam obiter resolui potest hæc ipsa quæstio, de qua Philosophi prolixè disputant. An Deus seip per agit immediatè immediatione virtutis, & suppositi; quæ sane quæstio de nomine est. Nam si immediatè immediatione virtutis agere idè sit, quod agere virtute sibi intrinseca seu innata solum, & nullo modo per virtutem ab ipso agente profectam, tum quædam agit Deus immediatè immediatione virtutis, V. G. creando animas; quædam non, vt patet. Si autem idem sit, quod propria virtute, & non ab alio accepta seu pendente agere, vt vult Ferrariensis lib. 3. cont. gent. cap. 70. aut virtute sibi innata, non sola virtute ab ipso agente defluente agere, tum Deus procul dubio agit omnia, immediatè immediatione virtutis, vt iuxta S. Thomam loc. cit. loquuntur etiam Ferrariensis loc. cit. Petrus Bergomas in Concordantijs locorum S. Thomæ, dub. 504. & Vasquez hic q. 2. a. 3. num. 34.

7 Eodem modo si immediatè immediatione suppositi agere nihil aliud est, quam ipso supposito presentem esse effectibus omnibus, in eosq; per seipsum immediatè influere, vt loquuntur Caietanus & Gregorius de Valentia locis cit. tum certè omnia agit, Deus immediatè etiam immediatione suppositi. Si autem, quòd alii volunt, prætereare requiritur, vt nullo aliud suppositum in agendo interueniat, vt mauult loqui Vasquez loc. cit. num. 34. tum procul dubio Deus non omnia agit immediatè immediatione suppositi. Et quia hic modus loquendi videtur consentaneus S. Thomæ hic q. 2. a. 3. in assertionem antea proposita, idcirco absolute loquendo, rectius videtur dici, Deum omnia agere immediatè immediatione virtutis; non autem omnia immediatione suppositi. Ad quem modum etiam intelligi debet illud, quod S. Thomas in 1. dist. 12. art. 3. ad 4. & d. 37. q. 1. a. 1. ad 4. absolute pronuntiat, Deum magis immediatè agere, quam quodcumque aliud agens: cum tamen simul quæst. 3. de Potent. art. 7. asserat, quod libet agens naturale esse immediatum suo effectui.

8 Assertio II. Subiecta seu obiecta diuinæ Prouidentia, quibus nimirum Deus prouidet, generatiua sunt omnes res à Deo create; magis verò propriè, substantia create; propriissime, substantia intelligentes; excellentissime homines iusti & electi. Sumitur

mitur ex S. Thoma hic q. 22. a. 2. in Corp. & resp. ad 4. & 5. Probatur & declaratur quoad singulas partes. Prima quidem probatur. Quia providere alicui generatim nihil aliud est, quam illud, iuxta conditionem & capacitatem suæ naturæ, dirigere in suum finem: at verò omnis res creata, hoc ipso, quod certum sibi finem à Deo vel natura præfixum, habet, est capax directionis seu ordinationis passivæ in finem; in quem etiam re ipsa à Deo dirigitur: Ergo generatim loquendo rebus omnibus à Deo providetur. Alia ratio est ipsius Dei, ut dictum dub. præced.

Secunda pars probatur: Quia accidentia uti per se non habent esse; ita per se etiam non habent finem à substantiis, ad quas ordinantur diuersum; qui per providentiam illis procuratur: sed ipsa potius velut media procurantur, vel conferuntur substantiis in ordine ad suum finem, quod bene etiam notavit Aureolus in 1. d. 40. q. 1. a. 2.

9 Tertia pars sumitur ex illo 1. Cor. 9. v. 9. *Nunquid de bobus cura est Deo?* Ratio est. Quia providere alicui strictè, est in proprium alicuius commodum, propria voluntate utendum aut fruendum, aliquid alicui procurare; seu quod idem est, dirigere in finem propria voluntate acquirendum; quod solum conuenit habentibus dominium sui actus, & capacibus culpæ ac pœnæ, seu virtutis & præmij, ut rectè notavit S. Thomas cit. art. 2. ad 5. & ferè eodem modo declarat Aureolus in 1. dist. 40. q. 1. art. 2. proposit. 2.

Quarta pars sumitur ex illo Rom. 8. v. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Ratio est, Quia hominum iustorum quodam excellentiori modo Deus habet providentiam, quam impiorum, in quantum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum, ut loquitur S. Thomas loc. cit. ad 4. Id quod de electis intelligendū est.

Et confirmatur assertio quoad priorem partem ex illo Matth. 6. v. 26. *Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neq. metunt, neq. congregant in horrea, & Pater vester pascit illa. &c. Considerate lilia agri &c.* Vbi providentia diuina quam habet de rebus etiam expertibus rationis, aperte commendatur. De qua re pluribus S. Augustinus lib. 5. de ciuit. Dei, cap. 15.

10 Assertio III. Termini adeoque effectus quidam diuinæ providentiæ; qui nimirum alteri prouidentur, seu de quibus alteri in ordine ad suum finem prouidentur, sunt in primis media, per quæ aliquid dirigitur in suum finem. Ita communis Doctorem, quos paulò post citabo. Ratio est. Quia eatenus alicui prouidentur, quatenus ei procurantur media in ordine ad suum finem consequendum. Media ergo propriissimè prouidentur; quod est, esse terminum providentiæ; subiecto autem prouidentur de mediis.

Assertio IV. Non tamen ideo necesse est, ut quicquid est terminus providentiæ circa subiectum aliquod, sit etiam quoad substantiam, adeoque existentiam ipsam effectus eiusdem providentiæ, licet id re ipsa sæpius accidat. Colligitur ex S. Thoma q. 22. a. 4. & est ex mente Doctorem, quos citabimus. Probatur & declaratur prima pars. Quia fieri potest, ut res ipsa ex se, aut alio fine principaliori, suam existentiam habeat, & nihilominus tamen velut medium, per diuinam providentiam aliquo modo conferat

ad finem alterius. Sicut cæli & elementa quoad substantiam ab initio propter bonum & perfectionem vniuersi, non tam velut effectus Providentiæ, quam creationis, à Deo condita fuere, iuxta S. Thomam q. 22. a. 4. quæ tamen postea ad vsum mortalis hominis, uti media ad eius finem aliquo modo conducerent, relata sunt. Christus itidem tanquam medium aliquod ad hominis redemptionem diuina providentia fuit destinatus, & tamen intentionis ordine quoad substantiam, longè altiori ratione, & ante hominem à Deo fuit prædestinatus, ut suo loco dicetur. Satis est ergo ad hoc, ut aliquid sit & dicatur terminus providentiæ, si per modum medi ex diuina dispositione conducatur ad finem eius rei, cui à Deo prouidentur, etiam si quoad substantiam suam iam aliunde, & ex alio fine existat.

11 Quamquam semper simul accidit, ut eiusmodi res, si non quoad substantiam suam, certe tamen quoad accedens aliquod, siue applicationem & seruitium qualecunque, sit etiam effectus eius providentiæ. Quo modo soliditas & motus cæli astrisque; inditus fuit, ut mortali hominum vitæ deseruirent, ut alibi dictum; Verbo Incarnato caro passibilis addita, propter hominem redimendum &c. Qua ratione etiam cum B. Franciscus cum socio forte in viridi colliculo ad fontem, è mucidis aliquot panis frustulis prandium sumpturus confedisset, legitur Dei providentiam mirè collaudasse, qui sibi colliculum illum, & fontem tam benignè ad prandii illius opportunitatem præparasset; licet collis ille & fons iam aliunde utique suam à Deo existentiam haberet.

12 Secunda pars patet in rebus & exemplis quæ plurimis. Sic enim herbæ & arbores pro victu animalium ab initio fuere condita; quo proinde sine cessante in fine mundi, ipsa etiam desinent; manente interim cælorum & elementorum substantia. Sic in deserto manna etiam quoad substantiam effectus fuit diuinæ providentiæ Israelitis de victu prospicientis. Sic etiam forte nouæ quandoque stellæ, alique portenta ex diuina providentia sæpe efficiuntur, &c. In eundem sensum Molina hic q. 2. art. 1. disp. 1. ait: [Quod autem non solà gubernatio, sed etiam creatio ipsa (quodam saltem sui parte) executio sit diuinæ providentiæ, vel ex eo probari potest aduersus Durandum in 1. d. 39. q. 3. quoniam à prima rerum productione in hominis utilitatem conditas fuisse tam accommodatè ceteras res corporeas à Deo, totumque vniuersum tam congruè ad ostensionem diuinæ bonitatis, sapientiæ, atque potentiæ fabricatum, & singulas illius partes, & non solum illius, sed etiam cuiusque viuientis, tam aptas ad suas peculiare functiones ac fines, quis non videt effecta esse, atque executionem diuinæ providentiæ, ut ex definitione providentiæ liquido constat?]

13 Assertio V. Existentia tamen eius rei, cui prouidentur, non est effectus ipsius providentiæ, per quam eidem rei prouidentur; licet esse possit effectus providentiæ, per quam Deus alteri cuiuspiam rei prouidet. Ita communiter tradunt Doctores, quos citabimus assert. 7. Ratio sumitur ex ipsa notione nominis. Prouideri enim dicitur solummodo rebus iam existentibus, seu quatenus concipiuntur, ut iam existentes: quo fit, ut providentia supponat secun-

dum rationem, tam creationem seu existentiam ipsarum rerum, quibus prouidetur, saltem vt obiectiue existentem in mente diuina, quam omnes illos actus internos diuinæ mentis, à quibus vt sic pendet existentia rerum, quibus Deus prouidetur; non tamen etiam existentiam rerum, quas veluti media seu terminos prouidentia aliis rebus prouidet, vt dictum assert. præced. Quia tamen vna & eadem res, V. G. animal, potest simul & subiectum esse prouidentia, cui nimirum à Deo pro conditione suæ naturæ in ordine ad suum finem prouidetur, & terminus, qui alteri cui dam rei puta homini, in ordine ad suum finem velut medium prouidetur; idcirco eadem res illa respectu diuersæ prouidentia, seu potius respectu diuersi subiecti, cui prouidetur, potest & quoad substantiam ac existentiam suam à prouidentia supponi; & simul effectus esse prouidentia, quam Deus habet de alio subiecto.

14

Assertio VI. Sed & dispositio rerum, licet vno quodam sensu à prouidentia secundum rationem differat, eaque prior sit; tamen alio sensu rectè etiam dici potest & actus (si actiue accipiatur) & effectus (si passiuè sumatur) esse prouidentia, eaque posterior. Hæc assertio colligitur ex S. Thomæ in variis locis; nec videtur aliena à sensu Doctorum, vt patet. Speciatim verò primam partem tradit S. Thomas de verit. q. 5. art. 1. ad 9. & in 1. sent. d. 39. q. 2. art. 1. quem sequuntur Durandus in 1. d. 39. q. 3. n. 5. et 6. Capreolus d. 40. q. 1. a. 2. Ferrariensis 3. cont. gent. c. 64. & communiter recentiores. Probatur & declaratur assertio. Dispositio enim diuina rerum dupliciter accipitur; generaliter, & strictè; & rursum vtroque modo actiue & passiuè. De dispositione generatim loquitur S. Thomas hic q. 2. a. 1. vbi ait, *dispositionem posse dici tam rationem ordinis rerum in finem, quam rationem ordinis partium in toto; quod etiam docet citato loco sent.* Quo modo dispositio (actiua) commune quiddam est ad prouidentiam, quam includit, vt patet. Strictè verò accepta dicitur *ratione ordinis, quem ponit in rebus, scilicet rei ad rem, (siue rerum inter se) secundum quod iuuant se inuicem ad consequendum vltimum finem,* vt loquitur S. Thomas loc. cit. sent. & consentit de verit. loc. cit. Quo spectat etiam, tum quod res in diuersis gradibus collocantur, vt docet idem de verit. ibid. & rectè notabit Durandus loc. cit. tum quod apta inter se collocatione necluntur. Iam ex his collocatio rerum in certis gradibus, vtique præsupponitur ad prouidentiam, qua Deus iisdem rebus prouidet; cum diuersitas hæc graduum immediatè ac necessariò consequatur naturas rerum productarum, vt bene etiam Durandus loc. cit. at verò loquendo de ordine actualis collocationis, quam res vnaquæque habet, in ipso vniuerso, & comparatione ad res alias: eum rectè etiam effectum dici posse prouidentia, per quam Deus siue eidem rei siue alijs in ordine ad suum finem prouidet, probabilius videtur.

Probatur & declaratur. Sunt enim nonnulli, qui absolute docent, quoniam res simul cum creatione accipiunt certum quendam inter se ordinem collocationis, idcirco prouidentiam, qua Deus eidem rei prouidet, supponere quoq; in mente diuina tum internam Dei ordinationem, seu dispositionem actiuam, pro obiecto habentem hunc ordinem,

tum ipsum quoq; ordinem, eo modo, quo de existentia dictum: quod sentiunt Molina hic q. 2. a. 1. disp. 1. Suarez lib. 3. de attrib. diuin. cap. 3. & indicat Gregorius de Valentia hic q. 2. pun. 1. post Capreolum & Ferrariensem locis citatis. Sed contrariò, vt dixi, videtur verius: quod satis apertè docet S. Thomas loco citato de verit. q. 5. a. 1. ad 9. vbi ait: *Prouidentia differt ab arte diuina, & dispositione. Quia ars diuina dicitur respectu productionis rerum; sed dispositio respectu ordinis productorum; prouidentia autem dicitur ordinem in finem. sed quia ex fine artificiali colligitur, quicquid est in artificiali, ordo autè ad finem est fini propinquior, quam ordo partium ad inuicem; quodam modo causa eius, ideo prouidentia est quodammodo dispositionis causa; & propter hoc dispositionis actus frequenter prouidentia attribuitur.* Vbi expressè habemus postremam assertionis partem.

Et ratio in super est, quia et ille ipse ordo actualis rerum inter se, & certa collocatio, est aliquid superueniens rebus iam existentibus, idq; propter finem: cadit ergo ipse etiam sub prouidentia, & non supponitur. Vnde et per extraordinariam Dei prouidentiam, ob certum finem, nonnunquam hic ipse ordo immutatur; vt quod terra emineat supra aquas, quodq; homo in terra aquis nudata positus est; quod vtrique, ac præsertim homini ad suum finem commodum fuit: item quod aquæ nonnunquam emineant & eleuentur supra aerem, ibique stant; vt in rubro mari Israelitis transeuntibus accidit; quod nemo à diuina prouidentia factum negare poterit. Sed est, si loquamur de naturali & intrinseca aptitudine, secundum quam vna res hoc vel illo modo ad alteram se habere apta nata est; hæc enim cum ab ipsis rerum dupliciter non differat, non secus & prouidentiam supponitur, quam ipsa actualis existentia rerum, quibus prouidetur.

Assertio VII. Licet prima quidem præordinatio finis ad quem & propter quem vnaquæque res condita est, non sit actus prouidentia; ac proinde nec debitum ad finem eiusmodi consequendum propriè sit effectus prouidentia, per quam eidem rei prouidetur; ipsa tamen actualis consecutio finis, non minus quam tendentia ac progressus ad eandem, est effectus prouidentia, per quam eidem rei prouidetur. Hæc assertio antequam probetur, notandum est: cum ordinare rem in finem, quod prouidentia proprium est, duo includat, nimirum ipsam præordinationem finis, & dispositionem mediorum ad eundem finem, certum & extra controuersiam est, posteriorè esse actum prouidentia; an verò sit et prior, ita vt ipse etiam finis cuiusq; rei cadat sub diuinam prouidentiam, per quam Deus eidem rei prouidet; an contra potius prouidentia hæc supponat eiusdem rei finem, seu quod idem est; an Deus non solum prouideat media, sed et ipsum finem rebus, quibus prouidet, dubitari potest. Finem n. non prouideri, sed supponi per prouidentiam, eo modo quo de existentia diximus, docet Durandus in 1. d. 41. a. 1. ad 1. Vasquez disp. 87. n. 18. Suarez lib. 1. de prædestinat. c. 5. n. 17. & cap. 18. à n. 13. vbi etiam per hoc distinguit prouidentiam à prædestinatione: de quo quæst. seq.

E contrario verò finem etiam ipsum cuiusque rei subiecti diuinæ prouidentia, per quam Deus eidem rei prouidet, alii quidam graues authores sentire videntur. Ita enim passim de hac re loquitur S. Thomas non solum dum absolute docet q. 2. art. 1. 2. & 3. prouidentiam esse rationem ordinis rerum

in finem;

in finem; spectat autem ad rationem ordinis in finem & dispositio mediorum, & ipsa præordinatio seu destinatio in finem; sed etiam dum ipsam quoque consecutionem finis ad diuinam prouidentiam spectare asserit, quem; etsi hac de re quandoque; aliter locutum refert, & sequitur Caietanus hic q. 22. art. 1. vbi ita ait: [Circa definitionem prouidentie dubium difficile occurrit, an cum dicitur ratio ordinis rerum in finem, intelligatur & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem; & an ordo tantum. Est autem ratio dubitandi, quia expressè in questionibus de verit. q. 6. a. 1. dicitur, quod prouidentia diuina est ratio ordinis in finem, & non euentus, id est consecutionis ipsius finis. In sequentibus autem pluries habetur oppositum: & (hic) in sequenti articulo in resp. ad 1. & in art. 4. apertissime; & in art. 6. sequentis questionis, ita vt non sit locus inficiationi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quod auctor mutauit sententiam in melius, & id de mente sua tenendum est, quod hinc & ex tertio cont. gent. cap. 94. habetur, scilicet quod prouidentia est ratio ordinis in finem quoad vtrunque, scilicet ordinationis, & consecutionis &c.]

17 Eodem modo Gregorius de Valentia hic q. 22. pun. 1. docet, ad rationem diuinæ prouidentie pertinere, non solum quod res vnaquæque sit in suum finem ordinata; sed etiam quod res assequantur suos fines, ita quidem, vt quando res in suum finem assequitur, ipsa quoque assecutio finis pertineat ad prouidentiam, qua res illa in suum finem ordinata est. Eadem ratione Molina hic q. 22. art. 1. disp. 2. etsi quidem asserat contra Caietanum, de ratione Prouidentie non esse consecutionem finis, tamen certè supponit, & præordinationem finis, & ipsam quoque eius consecutionem ad prouidentiam spectare, quotiescunque finis rei ipsa obtinetur. Idem docet Ferrariensis lib. 3. cont. gent. cap. 94. vbi ait Prouidentiam duo includere, scilicet volitionem finis aliquo modo, & volitionem ordinis rerum ad finem. Sed reuera hi auctores non loquuntur de prima præordinatione finis; sed solum tum de tendentia ad finem per media; tum de actuali consecutione finis.

18 Quare probatur prima pars assertionis, quam tradunt Durandus, Suarez, Vasquez locis citatis, neque negant alij, vt dictum. Tum quia finis cuiusque; rei primus est in intentione; ac proinde licet non prius ratione Deus voluerit hominem ordinari ad suum finem, etiam supernaturalem, quam hominem creare; certè tamen voluntas creandi inuoluit hanc præordinationem finis. Cum ergo prouidentia supponat voluntatem creandi ex assert. 6. supponet etiam præordinationem eiusdem finis; ac proinde hæc præordinatio non est actus prouidentie. Tum quia destinatio ad hunc vel illum finem, potius pertinet ad dispositionem, qua res in hoc vel illo gradu rerum collocantur, quam ad prouidentiam, qua eidem rei prouidetur in ordine ad suum finem. Tum quia non solemus dicere prouideri rei ipsa designatione supremi finis; sed mediorum.

Ratio secundæ partis, quam tradunt auctores posterius relati neque negant alij, est. Quia vsus & applicatio actualis mediorum efficacium ad quemlibet finem consequendum, vtique est effectus prouidentie: Ergo etiam actualis consecutio finis, quæ ex

illo vsu perse, ac necessariò consequitur: iuxta illud quod est causa causæ, est etiam causa causæ.

DVBIVM IV.

An quæ ratione Prouidentia sit infallibilis; & an semper consequatur finem, ad quem ordinat & preparat media.

S. Thomas 1. p. q. 22. a. 2. & 4.

1 Controuersia est aliqua inter Doctores, an prouidentia diuina semper consequatur finem, ad quem ordinat & preparat media, vt inferius dicemus. Sed vt doctrina sit plenior, vniuersim nobis explicandum est, qua ratione prouidentia diuina sit infallibilis.

Assertio I. Prouidentia diuina eatenus absolute est, & rectè dicitur infallibilis, quatenus in eo, quod per illam absolute & efficaciter (adiuncta nimirum voluntate Dei consequente & efficaci) siue circa finem, siue circa media ordinatur, infallibiliter euenit, eo modo, quo ordinatum est. Ita S. Thomas hic q. 22. a. 4. ad 2. vbi ait, ea quæ ab ipso prouidentur, cuncta euenire ex modo, quo ipse prouidet, siue necessario, siue contingenter. Et ad 3. ait, prouidentiam diuinam non deficere à suo effectu. Et rursus lib. 3. cont. gent. cap. 94. ait, ordinem diuinæ prouidentie esse certum, immobilem, & indissolubilem, quoad effectus consecutionem. Idem docet Boetius lib. 4. de consol. pros. 6. et Ecclesia in orat. Domin. 7. post Pentecosten, orat: *Deus cuius prouidentia in sui dispositione non fallitur &c.* Et est extra controuersiam.

Ratio sumitur ex efficacia diuinæ voluntatis, quæ eum aliquid absolute & simpliciter fieri vult, semper est efficax, vt dictum supra disp. 2. q. 10. dub. 3. & 4. Neque verò proprie dici potest falli prouidentia; nisi cum non assequitur id, quod prouisor absolute & efficaciter vult & intendit. Qua in re plurimum differt prouidentia diuina ab humana: hæc enim sapissime & in fine, & in mediis præordinandis, fallitur. Cum enim parens filium v. g. vult creari Doctorem, ideoque pecunias mittit, absoluta etiam, & quantum est ex parte parentis, efficaci quadam voluntate eius finis, ac medij &c. sæpe fit, vt & pecuniæ transmissæ fiat actura, & filius, etiam si pecunia suppetat, defectu doctrinæ gradum designatum consequi non possit. &c. Vnde apud Sapientem legitur, *Cogitationes mortalium timida, & incerta prouidentia nostra.* Sap. 9. Non ita in Deo accidit.

2 Assertio II. Prouidentia diuina quoad dispositionem seu præordinationem mediorum semper habet aliquem effectum. Ita docet Ferrariensis lib. 3. cont. gent. cap. 94. vbi generatim pronuntiat, Prouidentiam respectu ordinis rerum ad finem pertinere ad voluntatem consequentem; & sic semper impleri, quod est præuisum: quia omne quod est prouisum, vt habeat ordinem ad aliquem finem, illum ordinem sequitur: respectu autem finis pertinere ad voluntatem antecedentem, quantum ad aliqua prouisa &c.

Ita Ferrariensis; sed cuius generale dictum illud, utique limitatione indiget, quando palam est, nec media quidem per diuinam prouidentiam ad beatitudinem consequendam hominibus præordinata; ut sunt applicatio Sacramentorum, prædicatio & auditio Verbi Dei; præceptorum diuinorum obseruatio &c. semper re ipsa impleri, & executioni mandari.

3 Intelligendum est ergo, prouidentiam respectu mediorem semper esse aliquo modo efficacem, quatenus Deus sua prouidentia, quantum in se est, generalia & sufficientia salutis media omnibus præparauit, etiam si interim particularium ac re ipsa omnibus non applicentur, nec forte ex accidenti etiam applicari possint: quandoquidem Deus nec quidem, ut hoc re ipsa fieret, sua prouidentia efficaciter præordinare voluit, aut debuit. Est ergo hoc solum discrimen inter finem & media; quod prouidentia respectu mediorem, etiam in ordine ad finem particularem, semper habet aliquem effectum, ut dictum, respectu verò ipsius finis particularis, per se et necessariò non requirit actualem consecutionem in vilo subiecto, cui à Deo prouisum ad eum finem dicitur, ut paulò post dicitur. Quo sensu rectè etiam dixit Molina hic q. 22. art. 1. disp. 2. prouidentiam diuinam includere quidem pròpositum efficacem, & voluntatem absolutam exequendi aliqua media, non tamen assequendi finem.

4 Assertio III. Sed & quantum ad finem generalem totius creaturæ, qui est manifestatio gloriæ diuinæ, prouidentia diuina semper consequitur suum finem & effectum. Ita S. Thomas hic q. 19. art. 6. & dictum supra disp. 2. q. 10. dub. 3. neque de hoc etiam est vlla controuersia.

Ratio est; quia siue peccata Deus impediatur, siue permittatur, siue remittatur; siue cum bonos facit & remanerat; siue cum malos tolerat, aut punit; siue cum virisque benefacit, semper eluceat diuinæ Maiestatis potentia, sapientia, iustitia, bonitas, misericordia &c. vnde & gloria ipsius tam hominibus, quam Angelis, quibus ea diuinæ prouidentie ratio cognita est, magis semper ac magis patefcit. Neque omnino fieri potest, ut peccatores, etiam si velint, diuinæ voluntatis & prouidentie ordinem effugiant: qui dum peccando subtrahunt se à diuinæ voluntate præcipiente, incidunt in ordinem diuinæ voluntatis & prouidentie punientem, ut ibidem cum S. Thoma dictum.

5 Assertio IV. Quod verò attinet ad fines particulares rerum, quibus à Deo prouidetur, diuina prouidentia non semper ac necessariò consequitur finem, ad quem ordinat & præparat media. Ita aperte S. Thomas in 1. d. 40. q. 1. art. 2. & quæst. 6. de verit. art. 1. Durandus in 1. d. 39. q. 3. & dist. 40. q. 1. Capreolus ibidem. Marsilius quæst. 41. a. 1. Ferrariensis 3. cont. gent. cap. 94. Gregorius de Valentia hic q. 22. p. 1. Molina q. 22. art. 1. disp. 2. Suarez lib. 1. de prædestinat. cap. 18. à num. 6. Vasquez disp. 87. cap. 4. & apud eosdem Syluester, & omnes Thomista, contra Caietanum hic q. 22. art. 1. vbi contrarium docuisse visus est, quasi videlicet prouidentia diuina non solum includat rationem ordinis rerum in finem, sed etiam ipsam assecutionem finis: quare etiam vniuersim ait, prouidentiam pertinere ad voluntatem Dei consequentem.

Ex quo deducit Molina, si quando res aliqua finem non assequatur, ex Caietani sententia, eam non fuisse ordinatam in eum finem à diuina prouidentia. In eam verò sententiam Caietanus adducit etiam S. Thomam citatum pro assert. 1. quem proinde vult, priorem sententiam locis hac assertionem, citatis olim defensionem retractasse, ut retulimus etiam ex Caietano dub. præced. Sed immeritò, ut Molina & Vasquez, ex Syluestro, & alijs Thomistis referunt, qui aiunt, solum Caietanum inter sectatores S. Thomæ, id de S. Thoma affirmare. Gregorius de Valentia autem loc. cit. putat, Caietanum solum existimasse, ad diuinam prouidentiam spectare etiam assecutionem finis, velut effectum quendam, tunc, quando finis re ipsa obtinetur, quod nos etiam dub. præced. diximus: eaque ratione putat authores vtriusque sententia posse conciliari. Sed Caietanus plus dicit, ut non solum referunt citati, sed etiam ex verbis eius colligitur.

Ratio assertionis est. Quia negari nulla ratione potest, multis prouisum esse de medijs ad vitam æternam consequendam, eosque prouide in hunc finem à Deo esse ordinatos, iuxta illud, *Vult omnes homines saluos fieri*: Item, *Docete omnes gentes &c.* qui tamen eum finem re ipsa non consequuntur. Cuius etiam rei hæc est causa. Quia licet Deus prouidendo semper aliqua media ex se sufficientia ad finem omnibus exhibeat seu offerat (quo etiam respectu prouidentia pertinet ad scientiam approbationis, & est efficax causa rerum, ut dictum) tamen non semper omnibus re ipsa applicat illa, quæ præcuiuit efficacia; nec omnino etiam vult liberum & contingentem agendi modum causis secundis adimere, sed vnicuique subuenire & cooperari, secundum exigentiam suæ naturæ, iuxta S. Dionysium cap. 4. de diuin. nom. vbi ait: *Neque enim prouidentia est, naturam interimere & tollere. Itaque ut prouidentia vniuersis inque natura conseruatrix, ea quæ suis appetitibus truntur, ut eiuusmodi gubernat; & vniuersos & singulos, accommodare vtrique, quatenus eorum, quæ prouidentia reguntur, natura capis, vniuersæ prouidentie beneficia, quæ cuique pro capri suo dantur. &c.*

Quò fit etiam, ut talis frustratio finis, non proueniat, uti inter homines fieri assolet, ex defectu, puta ignorantia vel impotentia prouisoris, sed ex libertate diuinæ voluntatis, & suauitate summaque perfectione prouidentie summi gubernatoris. Secus esset, si ut Medicus quispiam imperitus, absolute & simpliciter Deus consecutionem finis intenderet; quem ob impotentiam consequi non posset, uti etiam assert. 1. dictum.

Ex quibus etiam patet responsio ad fundamentum oppositæ sententia, quasi frustratio finis, etiam particularis, tribus non possit diuinæ prouidentie sine imperfectione; cum in humanis finem intendens, & non obtinens, semper imperfectè operari videatur: in quo tamen, ut dictum, manifesta disparitas est, quod D E V S sua prouidentia non semper absolute intendit consecutionem finis; sed aliquando solù conditionata, aut simplici voluntate; quantum nimirum in se est, & sic ubi libertas & contingencia causarum secundarum non obstat, ut pluribus

ribus Molina loc. cit. & dictum supra disp. 2. q. 10. dub. 5.

9 Quod verò Caietanus addit, providentiam Dei spectare ad voluntatem Dei consequentem, intelligendum est, iuxta sensum primæ, secundæ, & tertiæ assertionis: quantum enim ad actualem consecutionem finis particularis attinet, ea aliquando solam voluntatem antecedentem complectitur, ut rectè Ferrarientis loc. cit. Eodemq; sensu intelligendus est etiam S. Thomas locis illis, quos pro se citavit Caietanus. Neq; enim S. Thomas locis à Caietano in vtramque partem citatis plus docet, quam hæc duo; primum est, providentiam diuinam non falli, quin & finem vniuersalem semper; particulari autem pro arbitrio diuinæ voluntatis, quando & quoties vult Deus, consequi: alterum est, de ratione tamen diuinæ providentiæ non esse actuaalem consecutionem finis; quæ diuersa quidem sunt; sed sibi minime contraria, ut ex dictis constat.

DVBIVM V.

An & quæ ratione diuina Providentia concilietur cum libertate arbitrii creati; speciatim etiam ex mente S. Thomæ: & quid de fato ac fortuna sentiendum.

S. Thomas 1. p. q. 22. a. 4.

1 **S**uppositis iis, quæ disp. præced. quæst. 8. dub. 11. & quæst. 10. dub. 7. & q. 11. dub. 1. à nobis disputata & explicata sunt, facilis est huius rei explicatio. Cum enim diuina providentia dupliciter spectari possit; primò secundum se, ut est actus immanens in Deo; deinde etiam quoad executionem, quam esse ipsam rerum gubernationem dictum est hic dub. 1. facile ex dictis disp. præced. loc. cit. liquet, Providentiam diuinam cum libertate arbitrii creati, adeoque & contingentia causarum secundarum optimè conuenire. Cum enim secundum se, ut actus immanens est in Deo, formaliter sit actus intellectus, & scientia quædam practica in Deo; simul tamen etiam connotans actum voluntatis, ut dub. 1. dictum, constat, providentiam non magis pugnare cum libertate arbitrii, quam ipsam scientiam & voluntatem diuinam; quarum prior quæ ratione cum libertate concilietur, exposuimus cit. quæst. 8. dub. 11. Voluntatis autem diuinæ concordiam cum eadem libertate explicauimus cit. quæst. 10. dub. 7. vbi simul etiam diximus, tametsi Deus sua providentia actus nostros in particulari quandoque absolutè prædefiniret, id tamen cum libertate arbitrii optimè stare posse.

2 Quod eò etiam pertinet, ut etiam si diuinam providentiam formaliter constitutam esse existimarem, in efficaci quodam actu Imperii, ab omni cognitione intellectus distincto, nostramque determinationem & libertatem antecedente, vt nonnulli existimant, eum tamen actum Dei internum

per se libertati nostræ officere nihil posse intelligamus: quandoquidem eà ratione plus Deo non tribueretur, quantum ad præsens negotium pertinet, quam præfinitio quædam actuum nostrorum absoluta, & antecedens nostram libertatem; quæ quæ ratione per se libertati nihil obstat, ibidem diximus; quanquam eum actum Imperii, ex alio capite, & iam superius dub. 1. reieciimus, & q. seq. dub. 3. rursus reiciemus.

Quod si Providentia diuina spectetur secundum sui executionem, quam diximus esse gubernationem, patet itidem ex dictis disp. præced. q. 10. dub. 7. & q. 11. dub. 1. eam libertati nostræ nihil præiudicare; quandoquidem executio providentiæ consistit partim in auxiliis gratiæ præuenientis, partim in actuali concursu diuino cum actibus liberi arbitrii: neutro autem modo impeditur libertatem arbitrii nostri ex eo declarauimus; quia neutro modo physicè ac intrinsicè prædeterminatur liberum arbitrium, nec connaturalis eius agendi modus villo modo immutatur, vel impeditur; sed auxiliis gratiæ excitatur solum & adiuuatur voluntas, vt possit bene agere, & si efficacia sint, re ipsa bene agat; cum absolutè tamen etiam possit non agere, ut dictum cit. dub. 7. & pluribus etiam in materia de gratia explicandum est: concursu verò diuino mouetur quidem efficaciter voluntas, sed motione solum simultanea, non naturæ & causalitatis ordine antecedente nostram determinationem, vt ibidem dictum.

3 Atque cum his optimè conuenit, quod de concordia diuinæ providentiæ cum libertate arbitrii docet S. Thomæ hic q. 22. art. 4. vbi cum docuisset, diuinam providentiam quibusdam rebus necessitatem imponere; iis nimirum effectibus, quibus præparauit causas necessarias; non autem omnibus, ut quidam, inquit, crediderunt; eò quod quibusdam effectibus præparauit causas solum contingentes; qui proinde etiam eueniunt contingenter, secundum conditionem proximarum causarum; de qua re, contra Scotum actum est superius, disp. præced. quæst. 10. dub. 5. mox in solutione argumentorum, diuinam providentiam cum libertate nostrâ ita conciliat, vt ab ipsa efficacitate diuinæ providentiæ, concordia rationem desumat. Cum enim primò obiectum fuisset hoc argumentum: *Omnis effectus, qui habet aliquam causam per se, quæ iam est vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, provenit ex necessitate, ut philosophus probat in 6. Metaph. text. 7. sed providentia Dei cum sit æterna, præexistit, & ad eam sequitur effectus de necessitate; non enim potest diuina providentia frustrari: Ergo providentia diuina necessitatem rebus præiis imponit:* Respondet S. Thomas ad 1. *Effectus diuinæ providentiæ non solum est, aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire vel contingenter, vel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario; & euenit contingenter, quod diuinæ providentiæ ratio habet, ut contingenter eueniat.* Eodem modo loquitur resp. ad 2.

4 Et rursus resp. ad 3. cum obiectum fuisset locus Boetij lib. 4. de consol. pros. 6. asserentis, quod *Fatum* (quo nomine Boetius providentiæ executionem, seu diuinam gubernationem intelligere videtur)

ab immobilibus prouidentia proficiens exordis actus fortunæ que hominum indissolubili causarum connexionē adstringit: Respondet S. Thomas his verbis: quod indissolubilitas illa, & immutabilitas, quam Boetius tangit, pertinet ad certitudinem seu infallibilitatem prouidentia, quæ non deficit à suo effectu, neque à modo eueniendi, quem prouidit; non autem pertinet ad necessitatem effectuum. Et considerandum est, quod necessarium & coningens proprie consequuntur ens, in quantum huiusmodi: Vnde modus contingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est uniuersalis prouisor totius Entis; non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum. Ita S. Thomas; qui ad eundem etiam modum loquitur. q. 19. a. 8. & lib. 3. cont. gent. cap. 94. ubi ex instituto etiam hanc materiam persequitur.

5 Vbi hæc duo notanda. primum est, S. Thomam concordiam prouidentia diuinæ cum libertate arbitrii, referre quidem in efficaciam eiusdem prouidentia, sed non hoc sensu, quasi quisquis demum sit modus executionis diuinæ prouidentia, & concursus eiusdem etiam cum causis liberis, id libertati arbitrii nihil possit præiudicare; hoc enim superius disp. præced. q. 11. dub. 1. refutauimus: sed quia ob ipsam efficaciam diuinæ prouidentia, nõ deest modus Deo, quo, salua libertate nostra, effectus prouidentia infallibiliter quidem eueniant, & executioni mandentur, sed non necessariò physica & absoluta necessitate: quem modum cit. q. 10. dub. 7. & quæst. 11. dub. 1. explicauimus.

Alterum est, S. Thomam nullo vspiam verbo eam rationem concordia prouidentia diuinæ cum libertate arbitrii nostri innuere, vt significet, prouidentiam diuinam, secundum se, & vt actus quidam, in Deo immanens est, non esse priorem ratione & natura libera nostra determinatione (in quo solo tamen recentiores quidam eam concordia rationem, positam arbitrantur, contra quos disputauimus supra disp. 2. q. 10. dub. 2.) etiam si optima alioqui occasio fuisset, & causa sufficiens in resp. ad 1. eam solutionem promendi: sed supposita prouidentia prioritate, qualis demum illa esset, ad eius efficaciam recurrentum sibi existimauit; vt hinc planè colligere liceat, eam concordia rationem à quibusdam recentioribus adferri solitam, S. Thomæ non fuisse cognitam: vt nec antiquioribus Theologis, Durando in 1. d. 46. q. 1. num. 7. Dionysio Carthusiano dist. 39. q. 2. Capreolo d. 45. q. 1. concl. 5. Ferrariensi 1. cont. gent. c. 85. Driedoni opusc. de concord. lib. arbit. & prædest. 2. p. c. 3. ad 1. aliisque pluribus, qui cum S. Thomæ, ad explicandam eam concordiam, docent, Dei voluntatem & prouidentiam tantæ virtutis & efficacitatis esse, vt licet ei nulla potentia & libertas creata resistere possit; omnes tamen causas, quibus cooperatur, suauiter moueat, & iuxta cuiusque naturam aut necessariò, aut liberè ad operandum impellat. Quia non solum operatur quod vult, sed modum etiam quem vult, in cooperando tenet, & per varias causas varios quoq; producit effectus, vt bene etiam retulit Vasquez hic disp. 99. cap. 3. Sed de hoc re plura loc. cit.

6 Atq; ex his etiam colligi potest, quid de fato sentiendum, de quo ex instituto agit S. Thomas 1. p. q. 116. & hæc tria rectè docet. Primum art. 1. fatum quidem prout ab Ethnicis philosophis olim accipie-

batur, pro certa illa dispositione siderum, in qua quisq; conceptus est, vel natus, qua etiam hominem ad omnia effecta & euenta necessariò trahi existimabant nihil esse, & diuinæ prouidentia aduersum: quo modo loquuntur tum alii Patres, tum speciatim S. Gregorius homil. 10. Epiph. nihilominus tamen alio sensu fatum dici posse ipsam ordinem diuinæ prouidentia; & hac ratione fatum posse rectè concedi cum Boetio lib. 4. profa 6. de consol. Nec admodum alienus est S. Augustinus lib. 1. de ciuit. Dei cap. 1. ubi ait: Si propterea quisquam res humanas fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et cap. 9. Quod si fatum, inquit, à fando dictum intelligamus, cum Deus omnia immutabiliter sit locutus; quia omnia quæ futura sunt, & quæ ipse facturus immutabiliter nouit; hæc utique ratione possemus fatum à fando appellare.

7 Secundum est a. 2. Fatum eo sensu, quem diximus, causaliter quidem esse ipsam diuinam prouidentiam, seu vt Augustinus loquitur, voluntatem vel potestatem Dei; at verò formaliter esse ipsam dispositionem seu fierem, siue ordinem causarum, in causis secundis existentem, & à Deo ordinatum, iuxta Boetium cit. lib. 4. profa 6. de consol. Fatum est in hærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque necit ordinibus. Et addit: Siue famulantibus quibusdam diuinæ prouidentia spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inseruiente natura, siue celestibus siderum motibus, seu Angelica virtute, seu demonum varia solertia, seu ali quibus eorum, seu omnibus, fatalis series texitur.

8 Tertium est art. 3. Fatum secundum ipsam, per se dispositionem causarum secundarum, non esse prorsus immobile; sed solum, in quantum subest diuinæ prouidentia, immobilitatem quandam, habere, non quidem absolute necessitatis; sed conditionata; prout omnia quæ à Deo efficaciter prouisa sunt, infallibiliter, & ex hypothesi, necessariò eueniunt, vt supra locis citatis dictum.

9 Quartum est art. 4. Cum fatum sit vel ordinatio, vel ordo secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos, ea quidem quæ à Deo immediatè fiunt, non subdi fati; sicut est creatio rerum, glorificatio spirituum substantiarum, & alia huiusmodi: sed ea sola & omnia, quæ subiciuntur causis secundis. De quibus Boetius loc. citat. Series fati calum ac sidera mouet; elementa in se inuicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem nascencia, occidentia que omnia per similes factuum seminumque renouat progressus. Hæc actus fortunæ que hominum, indissolubili causarum connexionē constringit. &c. Ita rectè S. Thomas, quem immeritò vellicat Aureolus in 1. distinct. 40. quæst. 1. artic. 3. Ex quibus patet, fatum Christiano loquendi modo esse, executionem & effectum quandam prouidentia; non omnem quidem, sed eum, qui cernitur in dispositione passiva & ordine causarum secundarum, ex qua supposita efficaci DEI prouidentia, seu præuisione, infallibiliter sequuntur effectus.

Colligitur secundò quid de bona fortuna, & veris somniis sentiendum. De qua re breuiter hæc notanda. Primum est, reiecta stulta opinione quorundam Ethnicorum, tum poetarum, tum phi-

Iosophorum, qui fortunam siue Deam, siue Deum aliquem esse confinixerunt, temerè prosperos aduersosque casus inter mortales disperientem, quos refellunt Lactantius lib. 3. cap. 28. & 29. & Augustinus lib. 4. de ciuit. Dei, cap. 18. fortunam in genere, prout aliquid commune est ad bonam & malam fortunam, nihil aliud esse, quam *causam per accidens in iis, quæ ob aliquem finem operantur*: iuxta Aristotelem 2. physic. cap. 6. text. 58. Quos ita, ut quia fortuna non est nisi circa effectum per accidens, ab operante non prouisum, respectu Dei Optimi Maximi, omnia & singula quæ euentura sunt prouidentis, nihil casu, nihil etiam fortuito agi dici possit, vt bene probat Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 4. & lib. 83. qq. q. 34.

Secundo notandum, ab hac fortuna aliquos dici bene fortunatos; alios male fortunatos; illos quia continuo quasi gaudent felicibus euentis, tum in rebus eligendis, tum in iisdem perficiendis & exequendis; etiam præter & supra vires humani consilij; cum tamen è contrario vtraque seut alterutra his aduersa accidant. Et verò vti sunt diuersa hominum studia & officia, ita alius in alio officiorum genere bene fortunatus dicitur: nimirum alius in arte medica, seu in medendo; alius in arte militari, seu pugnando; alius in mercatura; alius in arte nauicularia; alius in architectonica, &c. Quo sensu Aureolus in 1. distinct. 40. quæst. 1. artic. 3. bonam fortunam ex sententia Aristotelis libello de bona fortuna definit, quod *bona fortuna continua*, inquit, & *diuina non est aliud, quam sine ratione natura, inclinans hominem, ad sequendum diuinos impulsus, quibus agitur ad prosecutionem boni & fugam mali*. In qua descriptione illud saltem verum est, & ab omnibus receptum, quod bona fortuna sit sine ratione; quo sæpe fit, vt bene fortunati sint minus prudentes, & magis insipientes, nimirum secundum ordinarias regulas humanæ prudentiæ, vt notauit etiam Aristoteles lib. 2. magn. moralium, cap. 9. vbi ait: *Fortuna in eiusmodi esse dicitur, vbi neq. mens vlla, neq. recta ratio est, &c.* Idcirco vbi mens plurima ac ratio, ibi fortuna minima: vbi plurima fortuna, ibi mens per exigua.

At verò tertio, quænam sit propria causa felicitium eiusmodi euentuum, seu prosperitatis fortunæ controuertitur. S. Thomas lib. 3. contra gent. cap. 11. assignat triplicem causam, Deum nimirum, Angelum, & corpora cœlestia. Henricus quodlib. 6. quæst. 4. damnata Aristotelis sententia, in solum Deum huius rei causam refert. Vtrumque refellere satagens Aureolus loco cit. docet. *Eufortunium, seu bonam illam fortunam, esse naturalem vim & dispositionem homini inditam, quæ sequi videatur complexionem, quam quis consequitur ex influentia varia constellationum*. Quomodo etiam Aristoteles cit lib. 2. mag. moral. cap. 9. subiungit: *Est igitur prosperitas*

rationis expert: natura namq. fortunatus est, qui sine ratione ad bona impellitur, eaq. consequitur. Id vero natura est: nam anima inest huiusmodi à natura; quo sine ratione impellatur ad ea. Vnde bene habemus, eouq., vt si quis roget ita habentem. Cur nam id tibi ita libet agere? nescio, inquit, sed libet. Simile propemodum lymphatici: siquidem lymphatici citra rationem ad aliquid agendum impelluntur. Addit Aureolus ibidem propositione 2. prosperitatem illam, seu bonam fortunam, quæ videtur quibusdam hominibus naturalis, reduci debere, vt in pluribus, in occultam quandam industriam, quam habent diuersi homines in diuersis: quæ appellatur à philosopho in 6. Eth. Eustochia, seu bona coniectura; & in libello de bona fortuna, appellatur virtus diuinatoria.

Cæterum quartò, S. Thomæ doctrinam bene contra Aureolum tuetur Capreolus in 1. distinct. 40. quæst. 1. art. 2. Quare breuiter dico, causam huiusmodi impellentem ad prosperos euentus generalem & supremam, nonnunquam etiam immediate in voluntatem creatam influentem, esse Deum; nonnunquam Angelum illuminantem & dirigentem, seu bonum, si euentus verè salutaris sit animæ, aut bono communi: seu malum, si euentus solum ad speciem fortunatus sit, re ipsa verò noxius; aliquando etiam esse cœlum, dum appetitum sensitium, commouet. Interim verò ipsam complexionem, ac eustochiam seu industriam naturalem, ad hæc ipsa momentum etiam adferre, non negauerim. In quem denique sensum ferè ipse etiam Aureolus loco cit. proposuit 2. concludit his verbis: *Considerandum, quod licet ista sit ratio generalis, quare homines naturaliter sunt bene fortunati, aut videntur forma vera, nihilominus aliquando Deus ista immutat: sicut legimus de infortunio Tobie, & aduersitatis Iob. Cur sum enim natura frequenter Deus impedit, iudicio suo occulto, & causis, quas ipse nouit, & tunc tribuit aduersa vel prospera, sicut placet, secundum suam prouidentiam: nec est inconueniens, quod tunc ministri sint Angeli boni, vel mali; secundum quod Boetius 4. de consol. dicit, quod famulantibus spiritibus seu Angelica virtute, seu demonum varia solertia impletur Dei prouidentia, & fatum exercetur. Sed ea quæ dicta sunt, intelligi oportet, vbi Deus relinquit hominem natura & industria sua. Non est enim inconueniens, imò omnino expertum, quod aliqui ex naturalibus suis diriguntur in prospera, propter huiusmodi coniecturales virtutes. Ita Aureolus. Atque ad similem etiam modum de veris somnijs eorumque causis iudicandum est, reiecta erronea his de rebus Auerrois sententia lib. 12. metaph. comment. 36. qui causas rerum istarum in suum illum intellectum agentem & assistentem refert. Atque hæc de diuina prouidentia in genere factis: nunc prædestinationem, præcipuam quandam eius partem, eadem diuina prouidentia feliciter aspirante ac fauente agrediamur.*

